

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308-9196 / e-ISSN:1308-7363

Yıl : 17 Sayı : 46 Nisan 2024

Yayın Geliş Tarihi: 26.01.2024 Yayına Kabul Tarihi: 17.04.2024

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1426367>

Makale Türü: Teorik Makale/ Theoretical Article

Atıf/Citation: Koytak, M. E. (2024). Evrimci Medeniyet Görüşüne Erken Bir Eleştiri: Franz Boas'ın Antropolojisi. *Adiyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (46), 461-493.

EVRİMCİ MEDENİYET GÖRÜŞÜNE ERKEN BİR ELEŞTİRİ: FRANZ BOAS'IN ANTROPOLOJİSİ

Muhammet Elyesa KOYTAK*

Öz

Medeniyet kavramının 19. yüzyıldan bu yana ilerleme ve evrim kavramlarıyla iç içe geçtiği yönünde önemli bir eleştirel literatür vardır. Bununla birlikte, medeniyet kavramına dair tartışmalarda antropolojinin erken dönem verimleri yeterince dikkat çekmemiş görünmektedir. İllellik, kültür ve evrim konularında çokça yazmış, önemli ve etkili bir antropolog olan Franz Boas'ın yaklaşımı bu bağlamda dikkat çekicidir. Bu makale Franz Boas'ın evrimci-ilerlemeci paradigmaya nasıl bir eleştiri getirdiğini inceleyerek hem medeniyet kavramı etrafındaki tartışmalara hem de Franz Boas üzerine Türkçe literatüre katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Medeniyet kavramının Batı'yla özdeş olmadığını düşünen Boas biyolojik belirlenim fikrine dayanan ırk kavramını reddetmiş ve kültürel unsurların göreceli etkisine vurgu yapmıştır. Böylece tek yönlü ve tek biçimli evrim fikrine karşı, her kültürün kendi içinden açıklanması gerektiğini ileri sürmüştür. Makalede Boas'ın fikirleri tartışıldıktan sonra ona yöneltilmiş başlıca eleştiriler de değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Franz Boas, medeniyet, evrimcilik, kültürel tikelcilik, kültürel antropoloji.

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, elyesa.koytak@medeniyet.edu.tr, İstanbul/Türkiye

AN EARLY CRITIQUE OF EVOLUTIONIST CONCEPT OF CIVILIZATION: THE ANTHROPOLOGY OF FRANZ BOAS

Abstract

There has been significant critical literature on the concept of civilization as intertwined with the concepts of progress and evolution since the 19th century. However, the early work of anthropology does not seem to have received enough attention in the debate on the concept of civilization. The approach of Franz Boas, an important and influential anthropologist who wrote extensively on primitivism, culture and evolution, is noteworthy in this context. This article aims to contribute to the debates around the concept of civilization and to the Turkish literature on Franz Boas by examining how he criticizes the evolutionist-progressivist paradigm. Boas, who thought that the concept of civilization was not identical to the West, rejected the concept of race based on the idea of biological determination and emphasized the relative influence of cultural elements. Thus, against the idea of unidirectional and uniform evolution, he argued that each culture should be explained from within itself. After discussing Boas's ideas, the article also evaluates the main criticisms against him.

Keywords: Franz Boas, civilization, evolutionism, cultural particularism, cultural anthropology.

1. GİRİŞ

Medeniyet kavramı ve etrafındaki tartışmalar üzerine Türkiye’de öteden beri gelişen önemli bir literatür vardır (Güder ve Çolak, 2013; Sunar, 2017). Bu literatürde, bilhassa Avrupa-merkezci, pozitivist ve evrimci fikirlerin medeniyet kavramıyla iç içe geçirilmesine karşı güçlü bir eleştirel çizgi olduğundan bahsedilebilir. Bu eleştirel çizgi, medeniyet mefhumunun Batı’yla veya Batı medeniyetiyle özdeş tutulması noktasında yoğunluk kazanır: Bilim, teknoloji, sanayi başta olmak üzere bir dizi konuda “ilerlemiş” olan Batı medeniyetinin tek evrensel medeniyet olup olmadığı; başta İslam medeniyeti olmak üzere

alternatif medeniyet tecrübeleri, havzaları ve eksenlerinin ne kadar mümkün ve cari olduğu bu tartışmalarda önemli bir soru olarak belirir (Çolak, 2019; Davutoğlu, 2018; Görgün, 2022; Sunar, 2020). Başta ilerleme fikri olmak üzere medeniyeti Batı'yla özdeş tutan temsil ve pratiklerin esasen toplumsal bir süreç içinde inşa edildiği (Elias, 2021), ayrıca medeniyet kavramının sürekli yeniden kurgulanan ve güç ilişkileri dahilinde anlam yüklenen bir kavram olduğu (Bowden, 2014; Blaut, 2012) yönündeki çalışmalar da bu eleştirileri destekler.

Batı'yla özdeş ve evrimci bir medeniyet kavramına yönelik tepkilerin kökenlerini 19. yüzyıldan bu yana gelişen Pan-İslamizm, Pan-Türkizm ve Pan-Asyacılık gibi akımlara götürmek mümkündür (Aydın, 2007). Bununla birlikte, medeniyet kavramına dair tartışmalarda erken dönem antropolojik yaklaşımlar yeterince dikkat çekmemiş görünmektedir. Klasik antropoloji literatüründe tam bu konuya katkılarıyla önemli bir yer tutan Franz Boas'ın (1858-1942) evrimci medeniyet görüşüne eleştirileri Türkçe literatürde kendine yer bulamamıştır. Bunda Boas'ın çalışma konularının Amerikan antropolojisinde bugün farklı biçim ve yönelimlere evrilmiş olmasının yanı sıra, Türkiye'de klasik antropoloji literatürüne ilgi ve erişimi olan az sayıda uzmanın medeniyet kavramı etrafındaki tartışmalarda yeterince rol almaması da etkili olmuş olabilir. Türkiye'de öteden beri önemli bir entelektüel gündem olan modernleşme, ilerleme, kültür ve batılılaşma tartışmalarında antropoloji literatürünün birikimi ve imkanları esasen alternatif katkılar sağlama potansiyeline sahiptir.

Franz Boas antropoloji literatüründe Lewis Henry Morgan ve Edward Burnett Tylor'ın temsil ettiği evrimci antropolojiye ırk kavramı etrafında getirdiği eleştiriler ve her insan kültürünün kendi tarihsel gelişimi içinde, kendi terimleriyle anlaşılması gerektiği fikriyle bilinir. Boas, Amerika'da ilk antropoloji kürsüsünü kurmuş ve çok sayıda öğrenci yetiştirmiş olduğu için Amerikan antropolojisinin kurumsallaşmasında akla ilk gelen kişidir (Stocking, 1976). 1926

yılında Amerika'daki her antropoloji bölümünün başında Boas'ın bir öğrencisi vardır (Krupat, 1988: 105). Alfred Louis Kroeber, Ruth Benedict, Margaret Mead, Edward Sapir, Robert Lowie, Melville Herskovits ve Jules Henry gibi tanınmış antropologları yetiştirmesi ve literatürde tarihsel tikelcilik olarak bilinen yaklaşımla anılması nedeniyle saygı gören bir isimdir (Harris, 1968: 250-289). Güncel antropoloji kitapları Boas'a ve Boasçı geleneğe halen önemli bir yer ayırır (Brown ve ark., 2020; Kehoe ve Petto, 2023; Salzman ve ark., 2018; Welsch ve Vivanco, 2016).

Diğer yandan, Franz Boas üzerine Türkçe literatür bugüne dek görece zayıf kalmıştır. Kitapları son yıllarda çevrilmeye başlanmıştır (Boas, 2017, 2021b, 2022). Dergipark ve Milli Kütüphane'nin veritabanlarındaki süreli yayınlarda üç kısa yazısının Türkçeye çevrilip yayınlandığı görülmektedir (Boas, 1983, 2012, 2021a). Ayrıca Boas'ın çalışmalarından bahseden iki güncel makale görünmektedir (Bazancir, 2023; Fedakar, 2016). YÖK kayıtlarında, doğrudan Boas'ı konu edinen, ikisi de Türk Dili ve Edebiyatı alanında yapılmış iki yüksek lisans tezi mevcuttur (N. F. Kurt, 2004; Türkmen, 2023). Şimdilik düşük sayıda görünen bu akademik dökümün, Boas'ın kitaplarının yeni çevrilmiş olmasıyla, ilerleyen yıllarda görece artacağı tahmin edilebilir.

Boas'ın çalışmalarının Türkçe literatürde erken Cumhuriyet döneminde ne kadar yer bulduğu sorusunu takiben, ilgili arşiv çalışmalarına başvurmak gerekir (H. Kurt, 2017). Türkiye'de yazılmış antropoloji kitaplarında Boas'a kısmi şekilde yer verildiği görülmektedir. Bozkurt Güvenç ilk baskısı 1973 tarihli olan *İnsan ve Kültür* kitabında "Amerikan okulu ve yeni tarihçilik" başlığı altında iki sayfada Boas'a değinir (Güvenç, 1979: 82). Boas'ın nomotetik değil idiografik yaklaşımı benimsediğini, evrimci ve ırkçı antropolojiye tepki gösterdiğini, kültürlerin biricikliğine vurgu yaptığını ifade eder. Emiroğlu ve Aydın'ın *Antropoloji Sözlüğü*'nde iki sayfalık bir Franz Boas maddesi yer aldığı gibi (Emiroğlu ve

Aydın, 2003: 156-157), diğer maddelerde de yeri geldiğinde sıklıkla anılmıştır. Daha yakın tarihli olarak, Özbudun ve arkadaşlarının ders kitabı olarak da kullanılan *Antropoloji: Kuramlar, Kuramcılar* çalışmasında Boas'a "tarihsel tikelcilik" başlığı altında yer açılmıştır (Özbudun, Şafak ve Altuntek, 2007: 74). Boas'ın çalışmaları ve fikirlerini ana hatlarıyla veren bu bölümde meslek hayatı, öğrencileri ve etkisi üzerinde de durulmuştur. Kitabın diğer bölümlerinde, farklı antropologların ve antropolojik yaklaşımların Boas'la sahiplenici veya eleştirel ilişkisine yer verilmiştir.

Bu makale Franz Boas'ın antropoloji çalışmalarında medeniyet, kültür, ilkellik gibi temel kavramları nasıl tanımladığını ve 19. yüzyılın evrimci-ilerlemeci paradigmasına nasıl bir eleştiri getirdiğini inceleyerek hem medeniyet kavramı etrafındaki tartışmalara hem de Franz Boas üzerine Türkçe literatüre katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Görüldüğü üzere Boas hakkında Türkçe literatür hiç yok değilse de, daha çok ders kitapları içinde yer almış; sosyal bilimlerdeki temel tartışmalar bağlamında değerlendirilmemiştir. Bu makalede Boas'ın evrimci medeniyet kavramına yönelik görüş ve eleştirileri başta ilk baskısı 1911'de yapılan *The Mind of Primitive Man* (İlkel İnsanın Zihni) kitabı olmak üzere kendi metinlerinden hareketle tartışılacak, ayrıca Boas hakkında ikincil kaynaklara da başvurulacaktır. Alt bölümlerde, öncelikle medeniyet kavramının Boas'a kadar antropolojide nasıl tanımlandığı tartışılacaktır. Akabinde Boas'ın entelektüel hayatı ve yaptığı araştırmalar bağlamında eleştirilerini nasıl geliştirdiği konu edilecektir. Boas'ın kültür incelemesinde temel kabulleri, kültürel görecelik ve ırksal üstünlük konularındaki tespit ve fikirleri sırasıyla alt bölümler olarak işlenecek; son olarak Boas'a yöneltilen ve yöneltildiği muhtemel eleştirilere yer verilecektir.

2. MEDENİYET KAVRAMI VE EVRİMCİ ANTROPOLOJİ

Medeniyet kavramının Arapça kökü itibarıyla şehir ve şehir hayatına işaret ettiği bilinir. Kavramın Avrupa dillerindeki karşılığı olan “civilization” da yakın bir anlam dünyası içerir: “Civitas” şehir devleti, “civis” bu devlette yaşayan hak sahibi vatandaş anlamına gelir (Smith, 1875: 291). Batıda Platon’dan bu yana siyaset filozoflarının şehri ideal siyasi birim olarak tasavvur etmesinin bir tezahürü olarak Thomas Hobbes ve John Locke medeni (“civil”) ve siyasi (“political”) kelimelerini eşanlamlı kullanmıştır. Medeniyet kavramı 19. yüzyılda ise Batı’nın tarihsel üstünlüğünü ima edecek şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Aydınlanma’nın insanı özgürleştirme projesi dahilinde ırk, ulus, kültür gibi medeniyet etrafındaki kavramlar da Avrupa ile Avrupa dışı arasındaki ayrımı eksen almıştır (Bernasconi, 2011). Hegel’den itibaren Avrupa’nın tarihsel varlığı Avrupa dışındaki halklarla zıtlık içinde tanımlanmış ve evrensellik sadece Avrupa medeniyetine atfedilmiştir (Buck-Morss, 2012). Mesela John Stuart Mill, 1836 tarihli “Civilization” başlıklı makalesinde Avrupa’nın dünyadaki tek medeni kıta olduğunu ileri sürmüş ve Britanya’nın başta Hindistan olmak üzere çeşitli bölgelerdeki sömürge faaliyetlerini buna dayanarak meşrulaştırmıştır (Jahn, 2005).

Auguste Comte’dan Charles Darwin’e farklı disiplinlerden isimlerin katkıda bulunduğu ilerlemeci tarih anlayışı 19. yüzyıl boyunca hakim paradigma olarak Batı düşüncesinde yerleşmiştir. Medeniyeti Batı’yla özdeş tutan bu Avrupa-merkezci söylemde bilim, ilerleme, sanat, demokrasi ve benzeri bir yığın olumlu özellik Batılı beyaz adamın vasıfları olarak görülmüş, buna karşılık beyaz olmayan ırk ve topluluklar zayıf tarihsellikle, dinsel ve büyüsel aşamada kalmakla, teknoloji ve sanayi bakımından donmuş olmakla tanımlanmıştır (Amin, 1993; Blaut, 2012; Delanty, 2004; Wallerstein, 2007). Özel mülkiyet, sermaye birikimi, burjuvazi, hümanizm ve rasyonalite gibi Avrupa’nın gelişimini

belirlediği düşünülen özgül unsurlar diğer kültürlerin Avrupa gibi olamamasını açıklayan tarih üstü kıstaslar olarak kabul edilmiş ve Max Weber'in kapitalizm ve şehir tarihi üzerine analizinde olduğu gibi sosyal bilimlerde de sıklıkla kullanılmıştır (Blaut, 2000). Böylece medeniyet, yukarıda geçen tarihsel olguları Batı'nın imzası anlamında kendinde toplayan bir kavram olarak 20. yüzyıla gelmiştir.

Batı ile diğer kültürler arasındaki bu özcü ayırım, antropolojinin bir bilim olarak kuruluşunda da etkili olmuştur. Amerikalı antropolog Lewis Henry Morgan 1877 tarihli *Ancient Society* (Kadim Toplum) kitabında insanlık tarihini üç ana gelişim aşamasıyla açıklar: Vahşilik, barbarlık ve medeniyet. Bu aşamaların her biri teknik icat ve keşiflerle özdeştir. Ateş, ok ve yay kullanımının hakim olduğu vahşilik, avcı-toplayıcı ve balıkçı insanların dönemini temsil eder. Barbarlık ise çömlükçilik, sulamalı tarım ve kerpiç mimarisiyle tanımlanır. Bu aşamalara denk düşen etnik gruplar sırasıyla Avustralya yerlileri, Irokua kıızılderilileri, Aztekler, Grekler ve Romalılardır (Morgan, 1985: 63-65). Morgan'ın döneminde Kanada'nın güneyinde ve ABD'nin kuzey batısında varlığını sürdüren Irokualar bu tasavvurda gelişmenin gerisinde kaldıkları için, tarihin mevcut öncüsü olan medeni beyaz adamın bilgi ve iktidar nesnesi haline gelmeye mahkumdur. Nitekim Morgan, Irokualar'ın dil ve akrabalık sistemleri üzerine araştırmalar yapmıştır. Vahşilik, barbarlık ve medeniyet şeklindeki üçlü aşama, Edward Burnett Taylor'ın 1871 tarihli *İlkel Kültür* kitabının da temel ayrımıdır (Taylor, 2016). Antropolojinin kuruluşuna damgasını vuran bu evrimci yaklaşım, insanlığın tek yönlü, alternatifsiz ve teleolojik bir ilerleme kaydettiği ve kaydetmesi gerektiği kabulüyle 19. yüzyılın hakim Avrupamerkezci paradigmasını yansıtmış ve ilkel olanı inceleme nesnesi, medeni olanı da inceleyen özne olarak konumlandırmıştır.

Bununla birlikte medeniyet, ilerleme ve Batı arasında kurulan epistemik özdeşlik klasik antropolojinin bazı öncüleri tarafından erken tarihlerde eleştirilmeye başlanmıştır. Tek hatlı bir gelişme çizgisine karşı ulusal kültürün özgül değerini öne çıkaran Alman milliyetçiliği ve romantizm, 19. yüzyıl antropolojisine karşı eleştirel kalkış noktaları hazırlamıştır. Evrensel temel düşüncelerle tikel folk düşünceler arasında ayırım yapan Adolf Bastian (1825-1905); insanlığın gelişimi boyunca görülen teknik ve kültürel benzerlikleri ilerleme ile değil, topluluklar arasında göç, temas ve alışverişle açıklayan Friedrich Ratzel (1844-1904); kültürlerin özgül mantığına vurgu yapan Leo Frobenius (1873-1938) evrimci antropolojinin eleştirisini hazırlayan isimler olarak literatürde değerlendirilir (Özbudun, Şafak ve Altuntek, 2007: 47-49). Franz Boas'ın tarihsel tikelciliği, kendinden önceki Alman antropologların; tek yanlı, evrensel ve mecburi bir gelişim çizgisi öngören İngiliz ve Fransız ilerlemeciliğine getirdikleri eleştirileri miras almıştır (Stocking, 1996).

3. FRANZ BOAS'IN ENTELEKTÜEL HAYATI

Franz Boas'ın medeniyetle ilgili görüşlerine geçmeden önce, görüşlerini zaman içinde nasıl geliştirdiğine bakmakta fayda vardır. Almanya Westphalia'da Yahudi bir aileye doğan Boas, Heidelberg ve Bonn üniversitelerinde fizik, matematik ve coğrafya eğitimi almıştır. Kiel Üniversitesi'nde fizik alanında "Suyun Renginın Anlaşılmasına Katkıları" başlıklı teze doktorasını tamamlamıştır (Boas, 1881). Deniz suyunun rengi üzerine yaptığı bu araştırmada insan algılarıyla nesnel gerçeklik arasındaki ilişkide kültürel arka planın ve dilin etkili olduğunu fark etmiştir. Bu ilk keşfi, Boas'ın bütün ömrü boyunca antropolojide biyolojik ve coğrafi açıklamalara karşı kültür kavramını merkeze almasına bir çıkış noktası sağlamıştır.

Boas'ı antropolojiye taşıyan araştırması ise 1883-84 yıllarında Kanada'daki Baffin Adası'na yaptığı yolculukla başlamıştır. Burada İniutlerin (Türkçede eskimo

olarak bilinen Kuzey Kanada yerlileri), evrimciliğin öngördüğü gibi donmuş, mekanik ve tekdüze bir topluluk yapısına sahip olmak yerine dağınık ve özgün bir yapıda olduğunu tespit etmiştir (Boas, 1889a: 421). İnuitlerin algıları, sadece çevresel faktörlerle açıklanamaz; deniz suyu ve yüzeyi hakkında, Avrupa'da olmayan yüzlerce isim ve sıfatı içeren bir dile sahiplerdir (Boas, 1889a: 615). Dolayısıyla kültür, çevrenin mekanik bir yansıması değil, kendi kuralları, iç yapısı ve mantığı olan, özgül ve tekil süreçlerin bir ürünüdür. Boas'ın bu ilk tespitlerinin dönemin antropoloji literatürüne kazandırdığı bakış açısına göre Eskimoların dili yüzeysel ve basit görülemez, avcılıkla geçinen bir topluluk yapısının kendi iç mantığına göre anlaşılmalıdır (Hitchens, 1994: 243).

Baffin Adası'nda araştırma yaparken Boas ve ekibi zorlu kış koşullarında kaybolur. 26 saat boyunca soğukta beklemek zorunda kalırlar ve sonunda bir Eskimo grubu onları bulur, ağırlar ve tedavi eder. Evrimci görüşe göre "vahşi" ve "ilkel" olarak görülen bir topluluğun ne kadar ileri ve olumlu kültürel değerlere sahip olduğunu gözlemleyen Boas günlüğüne şu satırları yazar:

"Kendime sıklıkla bu "vahşiler"e göre bizim "iyi toplumumuzun" ne gibi avantajları olduğunu soruyorum ve adetlerini keşfettikçe onları aşağı görme hakkımızın olmadığını fark ediyorum. Bizim toplumumuzda buradaki gibi bir misafirperverlik görebilir misiniz? Hangi toplum bunlar gibi, her talebe şikayet etmeden yetismeye çalışır? Bize saçma görünen biçimleri ve hurafelerini bahane ederek onları suçlama hakkımız yok. Biz "iyi eğitilmiş toplumlar" göreceli olarak çok daha berbatız" (akt. Cole, 1983: 33).[†]

[†] Yazar tarafından Türkçeleştirilen metnin aslı şu şekildedir: "I often ask myself what advantages our "good society" possesses over that of the "savages" and find, the more I see of their customs, that we have no right to look down upon them. Where amongst our people could you find such hospitality as here? Where are people so willing, without the least complaint, to perform every task

Boas Baffin Adaları'nda yaptığı araştırmayla doktora tezini tamamlamıştır. Berlin'e döndükten sonra verdiği konferansta modern medeniyetin üstünlüğünün beyaz ırktan geldiği çıkarımının bilimsel olmadığını, herkesin medeniyete katkı yaptığını, "vahşi" (kendisinin tırnak içinde yazdığı şekliyle "savage") sayılan toplulukların da gelişkin ekonomik ve kültürel sistemler kurduğunu ileri sürmüştür (Kehoe ve Petto, 2023: 149). Her ilkel kültür daha yüksek bir medeniyetten düşmüş olabilir veya zorlu koşullarda bu şekilde hayatta kalmış olabilir. Avrupa'nın şansı hayvan, coğrafya ve bitki bakımından eski dünyanın daha elverişli bir doğa ve coğrafyaya sahip olmasıdır (Boas, 1938). Medeniyetlerin tarihine dair bu çoğulcu ve görececi bakış De Certeau'dan Diamond'a bir dizi ismin daha sonra eklendiği, dinamik bir kültürel gelişim tarihi anlayışının da temelinde yatar (Burke, 1998; Diamond, 2018).

Boas'ın tarihsel tikelci görüşlerini geliştirdiği sonraki araştırması ise 1886'da, Kuzey Amerika kıyılarında Britanya Columbia'sında yaşayan Kwakiutl yerlileri üzerinedir. 1894'e kadar bu bölgeye her biri birkaç ay süren beş gezi daha düzenler (Özbudun, Şafak ve Altuntek, 2007: 78). Kwakiutl yerlileri üzerine çok sayıda monografi yazar (Boas, 1895, 1911a). Aile yapısı, totem, dil, eşyalar ve diğer kültür unsurları üzerine analizler kaleme alır. Evrimci yaklaşımın insanlık tarihinde anaerkinden ataerkine geçiş olduğu iddiasını, kuzeyli kabilelerin etkisiyle güneydekilerin ataerkinden anaerkinde geçtiğini ileri sürerek reddeder.

Franz Boas sonraki dönemde Amerika'ya yerleşmiş, 1887'de *Science* dergisinin editörlüğünü üstlenmiş, 1888'de Clark Üniversitesi'ne girmiştir. Burada insan organizmasının morfolojisi üzerine çalışmalar yapmıştır. Göçle birlikte Amerika'ya gelen gruplarda kuşaklar geçtikçe kafatası şekillerinin çevresel

asked of them? We have no right to blame them for their forms and superstitions which may seem ridiculous to us. We "highly educated people" are much worse, relatively speaking". Aksi belirtilmediği sürece, bu makalede İngilizce metinlerden yapılan alıntılarının tamamı yazar tarafından Türkçeleştirilmiştir.

etkenlere göre değiştiğini tespit etmiş ve böylece o dönem yükselen öjenik akıma eleştiri getirmiştir. Öjenizm üstün genetik mirasa sahip ırkların ve grupların insan soyunun geleceğinde baskın hale gelmesi, zayıf ve zararlı genetik mirasın da temizlenmesi gerektiği fikri olarak 19. yüzyılda ortaya çıkmış (Levine, 2017), ABD'den İngiltere'ye birçok ülkede 20. yüzyılın ilk yarısında yaygın hale gelmiştir (Allen, 2013; Paul, 1984). Boas ise 1916 tarihli bir makalesinde, öjenizmin iddia ettiği gibi alkolizm ve suç gibi yatkınlıkların tamamen genetik görülemeyeceğini, çevre şartlarıyla düzenlenebileceğini savunmuştur (Boas, 1916: 473). Ona göre öjenizm insan hayatını rasyonel bir tahakküm altına alma girişimi olarak hem duyguları ve değerleri yok sayar hem de “farklı medeniyet tiplerine kendi modern ideallerimizi dayatmanın” bir şeklidir (Boas, 1916: 476). Boas ayrıca, ırkçılığa karşı bir görüş olarak, farklı insan grupları arasında çapraz ilişkilerin inanç, adet ve dil konularında tek tip bir evrime yol açmadığını, dolayısıyla insan medeniyetini tek bir sonuca doğru götürme girişimlerinin hayal olduğunu savunmuştur (Silverstein, 2018: 148).

Boas'ın 1889 tarihli “On Alternating Sounds” makalesi, kültürün zihni nasıl etkilediğine dair tezlerini anlamada önemlidir (Boas, 1889b). Bu kısa ama etkili makalede Boas, insan kulağına gelen seslerin kültürün hazır kalıplarına göre algılandığını ileri sürer. Duyu algıları tarihsel olarak koşullanmıştır ve öğrenme yoluyla aktarılır. Boas, yeni bir kelime duyduğumuzda anlamadığımızı, çünkü işitsel özelliklerine dair bir yatkınlığımızın olmadığını söyler. Çocuklar üzerinde yapılan deneyler, “altruistic” ve “frustrate” gibi kelimelerin yazımında harf kaybı yaşandığını göstermiştir. Öğrenme sürecinde aynı sesi ufak farklarla çıkarabileceğini bilse de insan duyduğu sesi daha önce duymuş olduğu benzer seslerle ilişkilendirir. Boas, bazı dillerde yeşil kelimesi olmadığını; yeşil bir şey gösterince sarı veya mavi dendiğini örnek verir. Sonuçta kendi anadilimizdeki fonetik sisteme göre algımız değişmektedir. Bu da anadilin kendi kültürel tikelliği olduğuna işaret eder. Dolayısıyla ses körü denilen vakalarda sesin değil, algının

değiştirdiğini söylemek gerekir. Bir insanın duyu verilerini nasıl anladığı ve anlamlandırıldığı, ait olduğu kültürel geleneğe göre şekillenmektedir.

Yerli halkların dilleri üzerine çokça çalışma yapan Boas'a göre (Boas, 1911b, 1940: 199-243, 1947) her dil belli bir fonolojik sistem içerir ve bu da belli ses kategorilerine dayanır. Amerikan yerlilerinin dillerinde kategorik sınırlar ve algısal normlar Avrupa dillerinden zayıf veya aşağı değil, farklıdır. Hatta Boas, her dilin bir başka dile göre tek kelimelik ("holophrastic"), basit ve yoksul görünebileceğini söyler (Boas, 1911b: 26). Boas bu anlamda, deniz suyunun rengi üzerine yaptığı ilk çalışmadan itibaren dil ve kültür üzerine görececi ve tikelci yaklaşımını sürdürmüştür.

Boas 1892'de Chicago müzesi antropoloji şefi olmuştur. 1893'te Chicago Dünya Fuarı'nda Kolomb'un yeni dünyayı keşfinin 400. yılı etkinliklerinde yerliler sergisi düzenlemiştir. Yerlileri kendi kültürel hayatları içinde, nesnelere ve giysilerle birlikte canlı olarak sunan bir sergi kurmuş, bunun için 14 Kwakuitl yerlisi getirmiştir. Küratör olarak atandığı Amerikan Doğa Tarihi Müzesi'nin 1897'deki bir sergisi için getirdiği dört İnuıt yerlisi tüberkülozdan ölünce eleştirilere hedef olmuştur (Pöhl, 2008). 1896'da Columbia Üniversitesi'nde ders vermeye başlayan Boas burada ilk antropoloji profesörü olarak atanmıştır. Böylece bir yandan müzede diğer yandan üniversitede güçlü ve etkin bir makama gelmiştir (Darnell, 1998; Voegelin, 1950). Aynı zamanda Amerikan Antropoloji Derneği'nde etkili bir rol almış ve Amerika'daki ilk antropoloji doktorasını Alfred Kroeber'e yaptırmıştır. Öğrencilerini Samoa, Yeni Gine, Afrika, Güney Amerika ve Kuzey Amerika gibi çok farklı yerlere saha araştırması için göndermiştir (Benedict, 1943: 61).

Boas'ın ilkel topluluklara antropolojik bakışını anlatan başlıca kitabı *İlkel İnsanın Zihni*'nin ilk baskısı 1911 tarihlidir. "Handbook of American Indian Languages" dizisinin ilk cildi olarak yayımlanan bu kitapta Boas ırk, ilkel-medeni ayrımı ve

kültür başta olmak üzere antropolojinin temel konularında görüşlerini sunar (Boas, 1938). Kitabın temel argümanı medeniyet başarılarının ırksal özelliklere dayanmadığı, tarih içinde farklı toplulukların etkileşiminin tarihsel şartlara tabi olduğu, topluluklar arasında fiziksel ve çevresel farkların birbiriyle örtüşmediği, ırksal ve zihinsel farkların kültürel farkları açıklamadığı yönündedir. Boas'ın antropolojik yaklaşımı dil, fizik, arkeoloji ve kültür alanlarını birlikte araştırmayı, bunu yaparken de bir topluluğun kendi özgül tarihsel tecrübesini dikkate almayı temel alır. İki kültür arasında karşılaştırma ancak benzer çevre koşulları varsa anlamlıdır. Benzerlikler çevre koşulları, tarihsel temas veya tesadüf eseri olabilir. Kültürel tikelliğe spekülasyon, evrimci ve evrensel bir açıklamanın gölge düşürmemesi için Boas'ın tavsiyesi uzun ve tekrarlı saha araştırmaları yapmak, bunun yanı sıra filoloji, arkeoloji ve fizik bilimlerinden de beslenmektir. Nitekim 1904 tarihli bir makalesinde antropolojinin biyoloji, dilbilim, etnoloji ve arkeoloji disiplinlerini kendinde toplayan bir bilim olduğunu ileri sürmüştür (Boas, 1904a). İnsan kültürüne bütüncül bakmayı temel alan ve ırksal özelliklere göre kültürel özelliklere daha çok vurgu yapan görüş, Stocking'e göre, içerdiği dört dalı ifade etmesi bakımından modern antropolojinin kurucu görüşlerinden biridir (Stocking, 1988: 17).

4. KÜLTÜRÜ KENDİ İÇİNDEN AÇIKLAMAK

Franz Boas medeniyet ve kültür kavramlarını erken tarihli eserlerinde birbiri yerine kullanmıştır. 1894 tarihli bir makalesinde “kadim halklarının ulaştığı kültür onları diğer ırklardan ayıran üstün bir deha sayesinde midir?” sorusunu ortaya atarken 1911 tarihli *İlkel İnsanın Zihni* kitabında aynı soruyu kültür yerine medeniyet kelimesini kullanarak sorar (Stocking, 1966: 870). Bu iki tarih arasındaki geçişte Boas, evrimcilerin tek hatlı ve evrensel kültürel evrim tasavvurunu eleştirmeye başlamış ve kültürün medeniyet gibi “bütün insanlık için geçerli” tek bir sürece işaret etmediğini ileri sürmüştür (Boas, 1904a: 522).

Tek bir kültür yerine göreceli ve çeşitli kültürlerin olduğu fikri Boas'la birlikte 1910'larda antropoloji literatürüne girmiştir (Stocking, 1966: 871). Diğer yandan Boas medeniyet kavramını da Batı'yla özdeş tutmamıştır. "Batı medeniyeti" ifadesini kullanmakla birlikte (Boas, 1938: 140), "ilkel medeniyet" (Boas, 1938: 223), "kadim medeniyet" (Boas, 1938: 7-8), "Peru ve Meksika'nın yüksek medeniyetleri" (Boas, 1938: 157), "medeniyet tarihi" (Boas, 1938: 223) gibi farklı ifadeler de kullanmıştır.

Boas kültürü "bir sosyal grubu oluşturan bireylerin, kolektif ve bireysel olarak doğal çevrelerine, diğer gruplara, grubun kendi üyelerine ve her bireyin kendisine yönelik zihinsel ve fiziksel tepki ve etkinliklerinin tamamıdır. Kültür ayrıca bu etkinliklerin ürünlerini ve grup hayatı içindeki rollerini de kapsar" şeklinde tanımlar (Boas, 1938: 159). Ateşin kullanımı, masallar, tohum ekme bilgisi, hayvancılık, dayanışma, arkadaşlık, mülkiyet, dil yapıları ve sosyal ilişkiler gibi birçok kültürel unsur tarih içinde dönüşerek bugüne gelmiştir. Boas'a göre bir kabile ne kadar ilkel görünürse görünsün, yakın ve uzak komşuları, bir diğer ifadeyle ilişki içinde olduğu başka kabile ve toplulukların kültürü hesaba katılmadan, kültürünü anlamak mümkün değildir (Boas, 1938: 169). Boas böylece bir insan topluluğunun ırksal özelliklerine göre tarih içinde gelişip duraksadığını varsayan evrimciliği bir başka açıdan da reddetmiş olur.

Boas'a göre Spencer, Morgan, Tylor ve Lubbock gibi evrimci antropologlar, bütün insanlığın paylaştığı genel ve tek hatlı bir kültürel evrim modelinin etkisi altında kalmışlardır (Boas, 2012: 56). Evrimci görüş insan ırkının kültürel yaşantısı içindeki tarihsel değişimlerin yönünün her yerde aynı olduğunu ve bu nedenle bütün ırklara ve bütün insanlara uygulanabilen kesin kanunları takip ettiğini kabul eder (Boas, 2012: 57). Bunun karşısında ise göç veya yayılma ("diffusion") yoluyla gerçekleşen tarihsel temasın bu benzerliklerde etkili olduğu görüşü vardır. Yayılma teorisine göre kültürlerin ilerlemesi içsel-genetik

nedenlere dayanmaz; dışsal bir etkileşim vardır. Fakat bu iki varsayım da ispatlanmadan kabul edilmiştir (Boas, 2012: 57). Mesela birçok toplulukta geometrik süsleme şekilleri görülür. Evrimciler bunu bol tasvirli süslerden basit ve soyut geometrik şekillere geçiş şeklinde sınıflandırır, oysa tam tersi de ampirik olarak görülmüştür. Yayılma teorisi, mesela Kuzeybatı Amerika ile Melanezya bölgelerinde benzer göz desenlerini dışsal temasla açıklar. Oysa iki farklı ilke ve motivasyon benzer şekillere neden olmuş olabilir (Boas, 2012: 58). Dolayısıyla hem evrimci hem yayılmacı (difüzyonist) görüşler ispatlanmamış ve tartışılmamış önyargılardan ibarettir.

Boas'ın ileri sürdüğü antropolojik yöntem ise, bir toplumda şimdiki zamanda gözlemlenebilen dinamik değişimlerin, evrenselci ve yayılmacı hataya düşmeden, kendi tarihsel özgüllükleri ve gelişimleri açısından incelenmesine dayanır. Boas bu anlamda, kültürü kendi içinden açıklamak adına, genel bir medeniyet gelişimi açıklaması veya tasnifi yapmaktan “şimdilik” uzak durduğunu belirtir (Boas, 2012: 59). Tarihi anlamak için şeylerin sadece nasıl olduğunu değil, kendi tikel süreçleri içinde o hale nasıl geldiklerini de bilmek gereklidir. Bütün kültürel biçimler sürekli bir akış içinde değişerek günümüze gelir. Boas, tarihsel temas fikrini inkar etmez ama “diffusion” yerine “dissemination” (dağılma) kavramını tercih eder. Her kültürel biçim ve olgu kısmen kendi dinamiklerine, kısmen de maruz kaldığı yabancı etkilere bağlı özgün bir tarihin sonucudur ve kendi tarihselliğinde açıklanmalıdır. Boas böylece ırk kavramı yerine kültür kavramını antropolojinin temel birimi haline getirme yönünde önemli bir adım atmış, ırk kavramının temelinde yatan evrenselleştirici ve hiyerarşik kabullere karşı kültürün özgünlük ve farklılık tarafını öne çıkarmıştır. Nitekim öğrencilerinden Robert Lowie kültür tanımını Boas'tan şöyle aktarır: “Kültür kendine özgü bir şeydir ve ancak kendi terimleriyle açıklanabilir” (Lowie, 1917: 66).

Boas'ın vurgusu kültür denilen fenomenin her toplulukta dinamik olduğu üzerinedir: "İlkel insanların herhangi bir geleneğinin bin yıl boyunca korunmuş olması fazlasıyla ihtimal dışıdır" (Boas, 2012: 60, çev. N. Kabaklı). Dolayısıyla tarih boyunca değişmemiş, durağan ilkel insan diye bir şey aramaya gerek yoktur. Genel olarak her bölgedeki kültürel büyümenin özgün tarihsel karakteri kültür gelişim tarihi açısından eşsiz bir unsurdur. Mesela evlilik gibi bir kurumun her yerde görülmesi, içsel-biyolojik bir gelişim gereği veya yayılma nedeniyle değil, fizyolojik, psikolojik ve toplumsal koşulların dinamik ve çoklu etkileriyle bağlantılıdır. Boas, kültürün temelinde genetik veya yayılma olmadığını; insanın sosyal davranışının bellek gelişmeden önce edinilen ilk alışkanlıklara bağlı olduğunu ve sözde irksal ve kalıtsal özelliklerin birçoğunun belli toplumsal şartlara erken dönemde maruz kalmakla şekillendiğini ileri sürer (Boas, 2012: 61). Böylece kültürün açıklanmasında yine kültürel, toplumsal ve tarihsel etkenleri merkeze koyar.

5. HER KÜLTÜR GÖRECELİDİR

Boas'ın kültür bahsinde evrimciliğe yönelttiği bir diğer eleştiri, insanlık tarihinde basitten karmaşığa doğru bir ilerleme olduğu fikri noktasındadır. İlkelerin basit ve doğayla bitişik bir kültürü olduğu; medeniyetinse çok katmanlı ve doğadan soyutlanmış olduğu şeklindeki ayrımı Boas benimsemez. Birçok ilkel kabilenin dili oldukça karmaşıktır. İlkel denilen toplulukların dilleri hem psikolojik hem mantıksal açıdan Latince ve İngilizce'den daha karmaşık gramer kategorileri içerir (Boas, 1938: 172). Benzer şekilde bazı ilkel denilen kabilelerin müziği de modern medeniyetten daha karmaşık ritim, tekrar ve melodi yapıları arz eder. Yine ilkel denilen kabilelerdeki akrabalık ilişkileri ve dinî inançları modern toplumdakinden basit değildir. 1904'te verdiği bir konferansta modern medeniyetin mutlak ve nihai anlamda üstün olduğuna şöyle itiraz eder:

“Antropolojik yöntemin değeri ve gücü kendi medeniyetimizin dayandığı kökleri anlamamıza; bütün kültürel biçimlerin göreceli değerini takdir etmemize ve kendi zamanımızın bakış açısının haddinden fazla önemsemekten kurtulmamıza hizmet etmesidir. Böylece insan evriminin nihai amacının kendi zamanımız olduğunu sanmaktan kurtulur; başka kültürlerin öğrettiklerini kazanım olarak görmeye başlar ve kendi eserimize nesnel bir eleştiri getirebiliriz” (Boas, 1974: 36).

Bununla birlikte Boas ilkelin tanımında basitlik kavramına başvurmadan vazgeçmez: “İlkeller, faaliyetleri çok çeşitlenmemiş, yaşam biçimleri basit ve tekdüze, kültürlerinin içeriği ve şekli zayıf ve zihnen tutarsız (*intellectually inconsistent*) insanlardır. İcatları, toplumsal düzenleri, zihinsel ve duygusal hayatları tamamen fakir kalmış olmalıdır” (Boas, 1938: 197). Ancak hemen akabinde Boas bu tanımın hipotetik olduğunu; ilkel sanılan kabilelerin böyle tanımlanması gerektiğini değil, böyle tanımlanmayı hak eden bir kabile olduğu gözlemlendiği takdirde ilkel sıfatını kullanmanın mümkün olacağını ifade eder. Nitekim, maddi kültür bakımından zayıf ama toplumsal örgütlenme bakımından hayli karmaşık bir yapı arz eden Avustralya yerlilerini örnek verir. O halde kültürünün bütün yönleriyle fakir kalmış olduğu için ilkel denmeyi hak eden bir topluluk olamaz; çünkü başka topluluklarla icat ve fikir alışverişi yapmamış ve bütünüyle fakir kalmış bir topluluk yoktur (Boas, 1938: 198). Bir kültürün yüksek olup olmadığını ise “hayati ihtiyaçlarını daha az çaba sarf ederek karşılamak için gereken teknik donanıma sahip olmak” kriterine göre değerlendirir (Boas, 1938: 200).

O halde medeni insanla ilkel insanın farkı nerededir? Bu fark teknik donanımın sağladığı, örgütlenme, düşünme ve sanata ayrılabilir boş zamandan mı ibarettir? Bu maddi ayrışmadan daha önemlisi Boas’a göre zihinsel ayrışmadır.

İlkel insanla medeni insan geleneklerine göre ayrışırlar. İki sınıfın buluşmasıyla oluşan kimyasal bir tepkimenin sesi ve görüntüsü ilkel insana kendi geleneğindeki batıl inançları hatırlatırken modern medeniyete mensup biri aynı olayda kimyasal bir tepkime olduğunu düşünecek ve hangi maddelerin nasıl bir neden-sonuç ilişkisine girdiğini bilmesede bilimsel bir süreç olduğunu düşünecektir. Bunun anlamı, herkesin kendi geleneksel bilgisine göre olaylara anlam verdiğidir (Boas, 1938: 222). Her kültür kendi üyelerini kendi geleneksel açıklama biçimlerine alıştıırır ve medeni insanın açıklama biçimi bilime dayalıdır. Bu noktada Boas, bilimi ve bilimsel açıklamayı, dünyanın büyüsel, teolojik veya metafizik açıklanma biçimlerine göre yukarıda tutmak yerine tarihsel bakımdan görecelileştiren bir yaklaşımı savunur:

“Kendi medeniyetimize verdiğimiz değerin o medeniyete ait olmamızdan kaynaklandığını ve her eylemimizi kontrol ettiğini fark etmek bizim için zordur. Ama bizimkinden değersiz olmayan, farklı bir duygu ve akıl dengesine, farklı geleneklere dayanan başka medeniyetlerin de bulunduğunu, her ne kadar o medeniyetlerin değerini takdir edecek kadar etkileri altında büyümüş olmasak da anlayabiliriz” (Boas, 1938: 225).

Bir kültürün katılımcıları, çocukluktan itibaren verili düşünme ve eyleme biçimlerini içselleştirir ama bu biçimler üzerine bilinçli bir şekilde düşünmeleri nadiren olur. Boas bir kültürün kendisi hakkında kendinden yola çıkarak oluşmuş görüş ve ifadeleri için ikincil açıklamalar (“secondary explanations”) terimini kullanır. Marksist literatürdeki yanlış bilinç ve ideoloji kavramlarını hatırlatan bu ikincil açıklamalar, alışkanlık ve geleneklere başından beri eşlik etmez, bilakis onlara sonradan yüklenen, meşrulaştırıcı açıklamalardır (Boas, 1938: 238). Mevcut hayatı ve yapıyı meşrulaştırmaya yarayan ikincil açıklamalar dolayısıyla ilkesel değil, duygusaldır ve topluluğun fayda üreten adetlerini makbul görmek

ve göstermek gibi bir işlevi vardır. Boas'a göre bu anlamda Batı toplumlarının kendisi dışındakileri ilkel, vahşi ve yabancı şeklinde görüp kendisini en ileri ve üstün sayması ikincil açıklamalardır. Medeni-ilkel ayrımı Batılı insanın "doğa karşısındaki başarıları ve diğer toplulukların doğayı onun gibi kullanmaması nedeniyle üstünlük hissini ifade etmesidir" (Boas, 1938: 29). Dolayısıyla medeni Batı'nın başarılarının temsilleri, diğerlerinin kriteri haline getirilmiş, evrimci antropologlar da kendi toplumlarının ikincil açıklamalarını başka toplumlara bakışa tercüme etmiştir.

Boas'ın savunduğu tarzda antropoloji, 1907'de Columbia Üniversitesi'nde verdiği bir konferansta belirttiği üzere, "kendi medeniyetimizin önyargılarından bizi kurtarmak ve sadece kendi medeniyetimizden çıkardığımız düşüncelerle başka toplumların başarılarını değerlendirmekten alıkoymakla" mükelleftir (Boas, 1908: 26). Antropolog, kendi zihnini dayatmak yerine, incelediği insan topluluğunun zihnine uyarlamalıdır. "Kendi yaşadığı medeniyeti oluşturan düşüncelerin yanıltıcı etkisinden kurtulduğu ölçüde, insanın inanç ve eylemlerini yorumlamada başarılı olacaktır." (Boas, 1938: 98). İnsan davranışları alışkanlık yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılır; hem ilkelerin hem medenilerin doğa ve olguları açıklama tarzları gelenekseldir. Doğumdan itibaren ve çocukluk yılları boyunca insan nüfuz eden gelenek hem ilkel hem medeni insanın düşünce ve eylemlerini kontrol eder; bu nedenle beyazlarla beyaz olmayanlar arasında soyutlama, sınırlandırma ve tercih yapma noktasında bir zihinsel farktan söz edilemez (Boas, 1938: 131).

6. BEYAZ IRKIN ÜSTÜNLÜĞÜ

Franz Boas'ın antropolojik yaklaşımı özcü ve beyaz-merkezli bir şekilde tanımlanan ırk kavramını görecelileştirmeye dayanır. *İlkel İnsanın Zihni* kitabının giriş bölümünde daha ilk cümlede insanlığı "farklı görünüş, farklı dil ve farklı

kültürel hayatlara sahip büyük bir çeşitlilik” olarak tasvir etmesi göreceliği baştan ileri sürmesi bakımından manidardır (Boas, 1938: 3). Boas her insan grubunun “kendine has bir hayat tarzı”, “icat, inanç ve adet bütünü” olduğunu ileri sürer. Fakat kültürün ırka dayandığı düşüncesi çok yaygın olduğu için siyahlar ve Asyalılar Batılı beyaz adamın gözünde zihnen aşağı ırklardır ve Amerikan toplumunda da alt konumları işgal ederler. Buna bir de “icatlarımızın üstünlüğü, toplumsal kurumlarımızın karmaşıklığı, medeni insanlar olarak tarihte aldığımız merhale” eklenir (Boas, 1938: 4). Beyaz ırk böylece kendinden olmayana her baktığında, kendi kültürel ve entelektüel başarılarının altında ırksal üstünlüğünün yattığı inancını teyit eder.

Boas biyolojik özelliklerle kültürel seviye arasında doğrudan bir bağlantı olduğu ve ideal olanın beyaz ırk ve kültürü olduğu kabullerini “ispat edilmemiş varsayımlar” olarak nitelendirir (Boas, 1938: 6). Bu “popüler inançlar”ın gizlediği soru şudur: Batılı beyaz ırk, diğer bütün ırkların gelişimi “çocukluk” aşamasında donarken veya durdurulurken en ileri medeniyet aşamasını nasıl yakalamıştır? Boas’ın açıklaması şu şekildedir: Bugün en ileri medeniyete sahip olduğu düşünülen ırkların ataları geçmişte çok defa farklı ırklara yenilmiş ve boyun eğmiştir. Geçmişteki medeniyetlerin hiçbiri de tek bir ırkın kabiliyetinden doğan başarılar değildir. Fikirler ve icatlar coğrafi ve dilsel sınırları aşarak medeniyetleri birbirine taşımıştır. Hem Orta Amerika’da hem eski dünyada kurulan kadim medeniyetler modern medeniyet kadar yüksek bir siyasi örgütlenme, karmaşık bir işbölümü, tarım ve hayvancılık yapısı ve manevi bir hiyerarşi içermiştir. Eski dünya ile yeni dünya arasındaki fark sadece, birinin “üç bin veya dört bin yıl önce kurulmasıdır”: Medeniyetlerin gelişimi biyolojik değil tarihsel süreçlerin ürünü olduğu için kültürel başarı ile ırksal yetenek arasında zorunlu bir ilişki olduğu söylenemez (Boas, 1938: 7-9).

Boas böylece Batı'nın üstünlüğüne dair biyolojik açıklamayı bir kenara bırakır. Peki eski medeniyetler birbirine rahatlıkla intibak edip geliştirebilirken beyaz ırkla karşılaşan ilkeller nasıl olup da yerinde saymış ve beyaz ırkın güdümüne girmiştir? Beyaz ırkın üstünlüğü diğer ırkları tarihte görülmemiş şekilde yönetebilmesi değil midir? Boas bu soruya cevap olarak; geçmişte Akdeniz medeniyetini oluşturan toplulukların iç içe geçmesine rağmen bugün beyaz olmayanların görünüşleri nedeniyle Amerika'da hep yabancı olarak görüldüğünü ileri sürer. Avrupalı istilacıların gittikleri yerlere salgın hastalıklar götürmesi ve ilkel insanların üretim teknikleriyle Avrupa'da ortaya çıkan sanayi ve ekonominin arasında rekabete el vermeyen güç eşitsizliği de bu asimetrik ilişkiyi hazırlamıştır (Boas, 1938: 10-13). Beyaz ırk diğer ırklarla hem bakış hem eylem düzeyinde dışlayıcı bir güç ilişkisi içinde temas etmiştir. Boas'ın Avrupa-Afrika ilişkisini karşılaştırdığı zıt örnek İslam'ın yayılışdır: Müslümanlar Afrika'daki kabilelerle tanıştıklarında yakın ilişkiler yoluyla onları kendi medeniyet standartlarına dahil etmeyi başarırken beyazlar siyahları hiçbir zaman eşit seviyeye çıkarmamıştır. Bunun nedeni Müslümanların Afrikalılarla evlenme gibi yollarla gelecek kuşakları kendi kültürlerine dahil etmesi, beyazlarınsa Afrika'ya ürün ve yönetici göndermesidir (Boas, 1938: 14). Modern medeniyete yakından temas ettikleri Amerika'da siyahlar, mesela okula gitmeleri kağıt üstünde mümkün olsa da, aşağı bir ırk oldukları yönündeki görüş dogmatik bir şekilde toplumda yerleşmiş olduğu için beyazlardan ayrı ve kopuk yaşamaya mecbur bırakılmışlardır (Boas, 1938: 15).

Oysa Amerika'daki siyah topluluğun zihin dünyası bakımından beyazlardan aşağı olduğunun herhangi bir bilimsel geçerliliği yoktur (Boas, 1938: 268). "Avrupa'nın taş eşyalar kullandığı karanlık bir zamanında Afrika'da insanlar demiri eritip işlemiştir" (Boas, 1969: 63). İnsan zihni bir ırktan diğerine üstün veya aşağı değildir (Boas, 1938: 143). Beyazlarla beyaz olmayan veya ilkel denilen insanlar arasındaki zihinsel fark zihnin temeline dair bir ayrışmaya değil, "zihnin

işlemesini sağlayan düşünce malzemesini tedarik eden kültür çeşitliliğine dayanır” (Boas, 1904b: 243). Dolayısıyla beyaz ırkın ilkel insanlara göre güçlü ve ileri görünmesinin arkasında anatomik veya genetik bir neden olamaz. Bir ırkın biyolojisi, zihin hayatı ve kültürel başarıları arasında doğrudan ve belirleyici bir bağlantı kurmak mümkün değildir (Boas, 1938: 17). Bu üç unsur (beden, zihin ve toplum) arasında sağlıklı bir açıklama kurmak için her topluluğu kendi içinde incelemek gerektiğini ileri süren Boas “ilkel” derken ırksal bir özelliği kastetmediğini, “kültürel bir bakış açısına göre” bu terimi kullandığını da belirtir (Boas, 1938: 18). Irk kavramının kendisi kültüeldir; ırk, beyaz ırkın mevcut kültürü içinde, diğer kültürlerle yönelik ayrıştırma kriteri olarak iş görmek üzere üretilmiş, alışılmış ve kullanılan bir kavramdır.

7. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Franz Boas’ın çalışmaları bu makalenin sınırlarını aşmakla birlikte burada aktarıldığı kadarına yöneltilebilecek ve yöneltmiş eleştiriler de mevcuttur. Boas’tan sonra hakkında yazılan devasa bir antropoloji literatürü vardır ve bu literatürdeki eleştiri ve tartışmaları; ayrıca hakkındaki güncel yaklaşımları ayrıntılı şekilde değerlendirmek için ayrı bir inceleme gerekir. Bununla birlikte Boas’ın kültür kavramını görecelileştirirken ve antropolojinin özgün ve özerk bir nesnesi olarak konumlandırırken, ilkel-medeni ayrımı noktasında sürdürdüğü iki problematik noktayı hesaba katmadan olmaz. Bu sonuç kısmında biri teorik, diğeri pratik ve etik olan bu iki noktaya dair literatürde öne çıkan eleştirel değerlendirmeler yer alacaktır.

Boas esasen evrim düşüncesini bütünüyle inkar etmekten ziyade, Morgan ve Tylor’ın temsil ettiği ve bütün insanlığın tek kaynaktan, tek yönlü bir kültürel ilerleme çizgisini takip ettiği fikrini (“orthogenesis”) hedef almıştır. Buna göre her topluluk aynı aşamalardan geçmelidir. Boas bu alternatifsiz ve teleolojik tarih tasavvurunu eleştirip her kültürü kendi şartları dahilinde değerlendirmeyi

teklif etse de ilkel-medeni ayrımından vazgeçmiş değildir. Boas'ın reddettiği, ilkelden medeniye doğru bir evrim olması değil; bu evrimin ortogenetik, yani tek biçimli ve tek yönlü bir şekilde açıklanmasıdır. Nitekim Darwin'in evrim görüşünün antropolojiyi derinden etkilemesini olumlu bir şekilde aktarmıştır (Lewis, 2018).

Boas'ın vazgeçemediği ilkel-medeni ayrımı birincisi siyasi, ikincisi bilimsel araştırma pratiğiyle ilgili olmak üzere iki soruna yol açmıştır. Birincisi, Boas'ın teorisi, tikelliğini savunduğu ilkel kültürlerin modern medeniyetle ilişkisinin geçmişte ne olduğu ve gelecekte ne olması gerektiğinin üstünden fazla hızlı geçer. Boas hem yüzyıllar süren işgal, kölecilik ve sömürü geçmişini hatırlatmaz (Simpson, 2018: 177), hem de yerli kültürlerin Batı medeniyetinin teknik gücü karşısında kendini nasıl savunacağını imkanlarını veya siyasi örgütlenme şartlarını tartışmaz. Bunun yerine, halihazırda topraklarını büyük oranda kaybetmiş bu kültürlerin beyaz ırkın hakim olduğu modern medeniyete asimilasyonunu kolaylaştırmayı mümkün kılan liberal bir yaklaşım içerir. Boas, Kızılderililer ve siyahların ırksal özelliklerinin modern toplumla bütünleşmelerine engel olmadığını ileri sürerken, Amerika ve Afrika kıtalarındaki haklarının uzun yıllar boyunca beyaz yerleşimciler, kanunlar ve hükümetler tarafından gasp edilmesini görmezden gelmiştir (Simpson, 2018: 174). Irklar arasında eşitsizliğin ve güç ilişkisinin tarihini bir kenara bırakması nedeniyle Boas'ın ırk ve kültür bahsinde teklif ettiği görececilik, beyaz olmayanlar için modern medeniyet karşısında madun ve asimile olmayı kader olmaktan çıkarmamakta; sadece Morgan ve Tylor'ın ikellik üzerine hiyerarşik hükümlerini pratik sonuçları bakımından ılımlı bir çerçeveye taşımaktadır. 1894'teki bir konuşmasındaki şu ifadelerle göre siyahlar ancak beyazlara yakın oldukça ve hatta boyun eğdikçe yükselebilirler:

“Beyazların %50’sinin 1550 cc’den fazla kafatası kapasitesine sahip olduğunu görüyoruz; diğer yandan zencilerin %27’si ve Melanezyalıların %32’si bu değerin üstünde kapasiteye sahiptir. Dolayısıyla yüksek deha sahibi insanın az olduğunu tahmin edebiliriz, ancak beyazların arasında yaşayan ve bu ırkın en iyilerinin liderliğindeki zenci kitlelerin büyük bir zihin melekesi farkı taşıdığını söyleyemeyiz” (Boas, 1974: 234).

Ancak bu ve benzeri ifadelerin geçtiği erken tarihli yazılarını Boas, makalelerini topladığı kitaplarına almamıştır. 1911 tarihli *İlkel İnsanın Zihni*’nde yukarıdaki alıntıyı çağrıştıran ifadeler oldukça kısadır: “Zenci tipinin aşağı olduğu yönünde bir delil yoktur; ancak bu ırkın diğer ırklar kadar yüksek deha ürettiğini söylemek de çok mümkün değildir” (Boas, 1938: 268). Boas’ın özellikle Almanya’da Nazilerle birlikte ırkçılığın yükselmesi sürecinde erken tarihli yazılarındaki ırkçı ifadeleri terk ettiğini tahmin etmek mümkündür.

İkincisi sorun, Boas’ın saha araştırmalarında yerlilerle kurduğu ilişkilerin etiği noktasındadır. 1884’te Baffin Adası’ndaki araştırması sırasında İnuitler arasında difteri salgını çıkınca Boas’ın kabileyle arası bozulmuş; salgın için kendisini suçlayan kabileyi istediği eşya ve hayvanları vermedikleri takdirde yardım etmemekle tehdit etmiştir (Pöhl, 2008: 38). Araştırmalarında bağlı çalıştığı Alman ve Amerikan müzeleri için yerli halktan gizli şekilde mezarlardan kafatası ve kemik parçaları toplamıştır (Pöhl, 2008: 41-42). Bununla birlikte çalıştığı müzelere eşyalarıyla birlikte getirdiği yerli insanları sergileyerek nesneleştirme ve Batılı beyaz ziyaretçilerin etnosantrik merak ve bakışına maruz bırakması Boas’ın her ne kadar teoride ırkçılığa karşı olsa da, beyaz ırkın bilginin öznesi olmasına dayanan Avrupamerkezci iktidarı pratikte yeniden ürettiği söylenebilir.

Antropolojinin bugün geldiği noktada ırkçı ve evrimci fikirlerin geçerliliği kalmamış görünüyor. Bunda Boas’ın kültür kavramına getirdiği görececi bakışın

katkısı inkar edilemez. Kültürü ırkla değil, kültürel unsurların özgün ve özerk mantığıyla açıklamak; kültürel formların analizinde mümkün olduğunca zengin ampirik malzeme kullanmak; bilhassa farklı dil ve gelenekler üzerine karşılaştırmalı çalışmalar Boas'ın antropolojiye mirasıdır. Bununla birlikte, hem Boas'ın çalışmalarını Amerika'daki yerli-beyaz ilişkilerinin hukuki, ekonomik ve toplumsal bağlamı içinde; hem de Boas sonrası Amerikan antropolojisini siyasi ve kurumsal bağlamı içinde eleştirel bir şekilde yeniden değerlendirmek gerekir. Böyle bir nesneleştirme sayesinde Boas'ın da dahil olduğu eleştirel antropoloji geleneklerinin verimleri bilgi-iktidar ilişkisi bağlamında anlaşılacak ve Türkiye'deki medeniyet, modernleşme ve tarih tartışmalarına ileri düzeyde entegre edilecektir.

Çıkar Çatışması Bildirimi:

Yazar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemektedir.

Destek/Finansman Bilgileri:

Bu makale için herhangi bir maddi destek veya finansman alınmamıştır.

Etik Kurul Kararı:

Bu makale için etik kurul kararı gerekmemiştir.

KAYNAKÇA

- Allen, G. E. (2013). "Culling the herd": eugenics and the conservation movement in the United States, 1900-1940. *Journal of the History of Biology*, 46 (1), 31-72.
- Amin, S. (1993). *Avrupamerkezcilik. bir ideolojinin eleştirisi*. İstanbul: Ayrıntı.
- Aydin, C. (2007). *The politics of anti-Westernism in Asia: Visions of world order in pan-Islamic and pan-Asian thought*. Columbia University Press.
- Bazancir, R. (2023). Clifford Geertz's approach to Interpretational anthropology and cultural relativity and critics. *YAZIT Kültür Bilimleri Dergisi*, 3 (2), 225-241. <https://doi.org/10.59902/yazit.1321431>
- Benedict, R. (1943). Franz Boas. *Science, New Series*, 97 (2507), 60-62
- Bernasconi, R. (2011). *Irk kavramını kim icat etti?* İstanbul: Metis.
- Blaut, J. M. (2000). *Eight eurocentric historians*. New York: Guilford Press.
- Blaut, J. M. (2012). *Sömürgeciliğin dünya modeli: coğrafi yayılmacılık ve avrupamerkezci tarih*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Boas, F. (1881). *Beiträge zur Erkenntnis der Farbe des Wasser*. Dissertation, Kiel Üniversitesi.
- Boas, F. (1889a). *The central Eskimo*. Washington: Smithsonian Institution Bureau of Ethnology.
- Boas, F. (1889b). On alternating sounds. *American Anthropologist*, 2 (1), 47-54.
- Boas, F. (1895). *The social organization and the secret societies of the Kwakiutl Indians*. Washington: Report of the United States National Museum.
- Boas, F. (1904a). The history of anthropology, *Science*, 20 (512), 513-524.
- Boas, F. (1904b). Some traits of primitive culture. *Journal of American Folk-Lore*, (17), 243-254
- Boas, F. (1908). *Anthropology*. New York: Columbia University Press
- Boas, F. (1911a). *Kwakiutl tales*. New York: Columbia University Press

- Boas, F. (1911b). *Handbook of American Indian Languages*, Washington, DC: Government Printing Office.
- Boas, F. (1916). Eugenics. *The Scientific Monthly*, 3 (5), 471-478.
- Boas, F. (1938). *The mind of primitive man*. New York: Macmillan.
- Boas, F. (1940). *Race, language and culture*. New York: Macmillan.
- Boas, f. (1947). *Kwakiutl grammar*. Philadelphia: American Philosophical Society.
- Boas, F. (1969). *Race and democratic society*. New York: Biblo & Tannen Publishers.
- Boas, F. (1974). *Shaping of American anthropology, 1883-1911: A Franz Boas reader*. Stocking, G. (ed.), New York: Basic Books.
- Boas, F. (1983). Seçme parçalar (Dil bilimi üzerine) (A. Göksel, Çev.). *Yazko Çeviri*, 2(10), 114-115.
- Boas, F. (2012). Etnoloji yöntemleri. (Neslihan Kabaklı, Çev.), *İnsanbilim Dergisi*, 1 (2), 56-61.
- Boas, F. (2017). *Antropoloji ve modern yaşam* (D. Uludağ, Çev.). Doğu Batı Yayınları.
- Boas, F. (2021a). Dil (G. Alpay & E. Çokol, Çev.). *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 1006-1031.
<https://doi.org/10.32321/cutad.983531>
- Boas, F. (2021b). *İlkel sanat* (S. G. Esmer, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Boas, F. (2022). *İlkel insanın zihni* (Ç. T. Geçmen, Çev.). Akademim Yayıncılık.
- Bowden, B. (2014). *The empire of civilization: the evolution of an imperial idea*. The University of Chicago Press.
- Brown, N., McIlwraith, T., & González, L. T. de (Ed.). (2020). *Perspectives: an open introduction to cultural anthropology* (Second edition). American Anthropological Association.
- Buck-Morss, S. (2012). *Hegel, Haiti ve evrensel tarih*. İstanbul: Metis.

- Burke, P. (1998). From cultural history to histories of cultures. *Memoria y Civilización*, 1, 7-24. <https://doi.org/10.15581/001.1.33960>
- Cole, D. (1983). "The value of a person lies in his herzensbildung": Franz Boas' Baffin Island letter diary 1883-1884. *Observers Observed: Essays on Ethnographic Fieldwork* (içinde), Stocking, G. W. (ed.), University of Wisconsin Press.
- Çolak, Y. (2009). Türkiye'de medeniyet ve modernleşme. *Muhafazakar Düşünce*, 6(21-22), 145-167.
- Darnell, R. (1998). *And along came Boas: continuity and revolution in Americanist anthropology*. Amsterdam: John Benjamins.
- Davutoğlu, A. (2018). *Alternatif paradigmalar: İslam ve Batı dünya görüşlerinin siyaset teorisine etkisi* (M. C. Kaya, Çev.; İkinci basım). Küre Yayınları.
- Delanty, G. (2004). *Avrupa'nın icadı*. İstanbul: Adres Yayınları.
- Diamond, J. (2018). *Tüfek, mikrop ve çelik* (Ü. İnce, Çev.). Pegasus.
- Elias, N. (2021). *Uygarlaşma süreci 1: Batılı dünyevi üst tabakaların davranışlarındaki değişimler* (E. Ateşman, Çev.). İletişim Yayınları.
- Emiroğlu, A., ve Aydın, S. (2003). *Antropoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Fedakar, P. (2016). Kuzey Amerika yerli anlatmalarının yer aldığı yayınların analizi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 16 (2), 133-144.
- Görgün, T. (2022). *İslâm-Batı ilişkileri çerçevesinde medeniyet meselesi* (5. Baskı). Endülüs Yayınları.
- Güder, S., ve Çolak, Y. (Ed.). (2013). *Medeniyet tartışmaları: yüceltme ve reddiye arasında 'medeniyet'i anlamak*. Üsküdar Belediyesi.
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve kültür* (3. baskı). Remzi Kitabevi.
- Harris, M. (1968). *The rise of anthropological theory. a history of theories of culture*. New York: Thomas Y. Crowell Company
- Hitchens, J. (1994). Critical implications of Franz Boas' theory and methodology. *Dialectical Anthropology*, 19 (2/3), 237-253

- Jahn, B. (2005). Barbarian thoughts: imperialism in the philosophy of John Stuart Mill. *Review of International Studies*, 31 (3), 599-618.
- Kehoe, A. B., ve Petto, A. J. (2023). *Humans: an introduction to four-field anthropology* (Second edition). Routledge.
- Krupat, A. (1988). Anthropology in the ironic mode: the work of Franz Boas. *Social Text*, (19/20), 105-118.
- Kurt, H. (2017). *Türk Antropoloji Mecmuası transkripsiyonu 1925-1928*. Gece Kitaplığı.
- Kurt, N. F. (2004). *Dil kültür ilişkisi ve Cumhuriyet yenileşmeciliği bağlamında dil kültür ilişkisi* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Levine, P. (2017). *Eugenics: a very short introduction*. New York: Oxford University Press.
- Lewis, H. (2018). The relation of Darwin to anthropology: a previously unpublished lecture by Franz Boas (1909). *History of Anthropology Newsletter*, 42, <https://histanthro.org/cliio/the-relation-of-darwin-to-anthropology-a-previously-unpublished-lecture-by-franz-boas-1909/>.
- Lowie, R. (1917). *Culture and ethnology*. New York: Boni & Liveright.
- Morgan, L. H. (1985). *Ancient society*. Chicago: Charles Kerr & Company.
- Özbudun, S., Şafak, B. ve Altuntek, S. (2007). *Antropoloji: kuramlar, kuramcılar*, 2. baskı, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Paul, D. (1984). Eugenics and the left. *Journal of the History of Ideas*, 45(4). 567-590.
- Pöhl, F. (2008). Assessing Franz Boas' ethics in his arctic and later anthropological fieldwork, *Études/Inuit/Studies*, 32 (2), 35-52.
- Salzmann, Z., Stanlaw, J., ve Adachi, N. (2018). *Language, culture, and society: an introduction to linguistic anthropology* (Seventh edition). Routledge.

- Silverstein, M. (2018). Of two minds about minding language in culture. *Indigenous Visions: Rediscovering the World of Franz Boas* (içinde), New Haven: Yale University Press, 147-165
- Simpson, A. (2018). Why white people love Franz Boas; or, the grammar of indigenous dispossession. *Indigenous Visions: Rediscovering the World of Franz Boas* (içinde), Blackhawk, N. ve Wilner, N. (ed.), New Haven: Yale University Press, 166-181
- Smith, W. (1875). *A dictionary of Greek and Roman antiquities*. London: John Murray.
<https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/secondary/SMIGRA/home.html>
- Stocking, G. W. (1966). Franz Boas and the culture concept in historical perspective. *American Anthropologist, New Series, 68* (4), 867-882
- Stocking, G. W. (1976). Ideas and institutions in American anthropology: toward a history of the interwar period. *Selected Papers from the American Anthropologist. 1921-1945* (içinde), Washington, D.C: American Anthropological Association, 1-50.
- Stocking, G. W. (1988). Guardians of the sacred bundle: the American Anthropological Association and the representation of holistic anthropology. *Learned Societies and the Evolution of the Disciplines. ACLS Occasional Paper no. 5.* (içinde), Cohen, S. B., Bromwich, D. ve Stocking, G. W. (ed.), New York: American Council of Learned Societies, 17-25.
- Stocking, G. W. (Ed.) (1996). *Volkgeist as method and ethic. Essays on Boasian ethnography and the German anthropological tradition*, The University of Wisconsin Press.
- Sunar, L. (2020). Müslüman toplumlarda çağdaş medeniyet tartışmaları. *Artuklu Akademi, 7* (1), 77-97.
<https://doi.org/10.34247/artukluakademi.718360>

- Sunar, L. (Ed.). (2017). *Debates on civilization in the Muslim world: critical perspectives on Islam and modernity*. Oxford University Press.
- Tylor, E. B. (2016). *Primitive culture. Researches into the development of mythology, philosophy, religion, art, and custom Vol. 1*. Dover Publications.
- Türkmen, E. (2023). *Franz Boas'ın kültürel rölativizmi ve eğitime etkileri* [Yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Ana Bilim Dalı.
- Wallerstein, I. (2007). *Avrupa evrenselciliği: iktidarın retoriği*. İstanbul: Aram Yayınları.
- Welsch, R. L., ve Vivanco, L. A. (2016). *Asking questions about cultural anthropology: A concise introduction*. Oxford University Press.
- Voegelin, E. W. (1950). Anthropology in American universities. *American Anthropologist*, 52(3), 350–391.

EXTENDED ABSTRACT

There is an important literature on the concept of civilization and the debates around it that has been accumulating in Turkey for a long time (Güder & Çolak, 2013; Sunar, 2017). In this literature, it can be said that there is a strong critical line especially against the intertwining of Eurocentric, positivist, and evolutionist ideas with the concept of civilization (Çolak, 2019; Davutoğlu, 2018; Görgün, 2022; Sunar, 2020). These criticisms are supported by studies that the representations and practices that identify civilization with the West, especially the idea of progress, are essentially constructed in a social process (Elias, 2021), and that the concept of civilization is a concept that is constantly reconstructed and given meaning within power relations (Bowden, 2014; Blaut, 2012).

The early works of anthropology do not seem to have attracted enough attention in the debates on the concept of civilization. Franz Boas's (1858-1942) criticisms of the evolutionist view of civilization, which occupies an important place in the classical anthropological literature with his contributions to this

very topic, have not found a place in the Turkish literature. This article aims to contribute both to the debates around the concept of civilization and to the Turkish literature on Franz Boas by examining how he defines basic concepts such as civilization, culture, and primitiveness in anthropological studies and how he criticizes the evolutionist-progressive paradigm of the 19th century.

Boas presents his views on the basic issues of anthropology, including race, the primitive-civilized distinction and culture in *The Mind of Primitive Man* (Boas, 1938). The main argument of the book is that civilizational achievements are not based on racial characteristics, that the interaction of different communities in history is subject to historical conditions, that physical and environmental differences between communities do not overlap, and that racial and mental differences do not explain cultural differences. Boas's anthropological approach is based on investigating the fields of language, physics, archaeology and culture together, taking into account the specific historical experience of a community. Comparison between two cultures is meaningful only if there are similar environmental conditions. Similarities can be due to environmental conditions, historical contact or coincidence. To ensure that cultural particularity is not overshadowed by a speculative, evolutionist and universal explanation, Boas recommends long and repeated field research, as well as philology, archaeology and the physical sciences.

Boas began to criticize the evolutionists' single-line and universal conception of cultural evolution and argued that culture, like civilization, does not point to a single process "valid for all mankind" (Boas, 1904a: 522). The idea of relative and diverse cultures instead of a single culture entered the anthropological literature in the 1910s with Boas (Stocking, 1966: 871). On the other hand, Boas did not equate the concept of civilization with the West. Although he used the expression "Western civilization" (Boas, 1938: 140), he also used different expressions such as "primitive civilization" (Boas, 1938: 223), "ancient civilization" (Boas, 1938: 7-8), "high civilizations of Peru and Mexico" (Boas, 1938: 157), "history of civilization" (Boas, 1938: 223).

Boas uses the term "secondary explanations" to refer to a culture's self-derived views and statements about itself. Reminiscent of the Marxist notions of false consciousness and ideology, these secondary explanations are one-sided, as they stem from non-reflective behaviors and perceptions at the primary level (Boas, 1938: 238). Secondary explanations that serve to legitimize the existing life and structure are emotional. According to Boas, the fact that Western

societies see others as primitive, savage and foreign and consider themselves the most advanced and superior are secondary explanations. The civilized-primitive distinction is Western man's "expression of his sense of superiority because of his achievements in the face of nature and because other societies do not use nature as he does" (Boas, 1938: 29). Therefore, representations of the achievements of the civilized West became the criteria for others, and evolutionary anthropologists translated the secondary explanations of their own societies into the view of other societies.

Nevertheless, the primitive-civilized distinction that Boas could not give up led to two problems, the first political and the second related to the practice of scientific research. First, Boas' theory goes too quickly over what the relationship of primitive cultures, whose particularity he defends, to modern civilization has been in the past and what it should be in the future. Boas does not recall the centuries-long history of occupation, slavery, and exploitation (Simpson, 2018: 177), nor does he discuss the possibilities of how indigenous cultures can defend themselves against the technical power of Western civilization or the conditions for political organization. Instead, it takes a liberal approach that makes it possible to facilitate the assimilation of these cultures, which have already lost much of their land, into the modern, white-dominated civilization.

The second problem is the ethics of Boas' relations with the natives in his field research. When an outbreak of diphtheria broke out among the Inuit during his research on Baffin Island in 1884, Boas fell out with the tribe; he threatened the tribe, who blamed him for the outbreak, not to help unless they gave him the goods and animals he requested (Pöhl, 2008: 38). He secretly collected skulls and bone fragments from graves for the German and American museums he worked for (Pöhl, 2008: 41-42). However, it can be said that Boas' objectification of the indigenous people he brought with their belongings to the museums he worked in by exhibiting them and exposing them to the ethnocentric curiosity and gaze of white Western visitors reproduced in practice the Eurocentric power based on the white race being the subject of knowledge, even though Boas was against racism in theory.